

nem lehet a lélektan a neveléstan *alaptudományának* tekinteni, hanem csak — bár a legfőbb — *segédtudomány*nak. Arra, hogy mily nagyon szükséges az elmélkedő és a gyakorlatilag működő nevelőnek egyaránt a lélektan eredményeinek alapos ismerete, Peters kis könyve is meggyőző bizonyíték. A lelki fejlődésről, a pedagógiai hatásról szóló fejezetek becses összefoglalások és irányítások; «Az iskola és az oktatás» c. (V.) fejezet az iskola belső rendjét világítja meg lélektani alapon; az egyes tantárgyakra s a tanuló szellemi munkájára vonatkozó két végső cikk pedig a tanulás lélektanáról adja minden tanító számára hasznos összefoglalását az illető kutatásoknak. Minden fejezet végén gondosan válogatott sorozatát találjuk az illető körbe tartozó legfőbb, jórészt összefoglaló munkák címének. — Ilyen, teljes szakértelemmel és mérséklettel készült útbaigazítás magyarul is elkélne. Addig is ez a könyv sok hasznot tehet nemcsak kezdőknek, hanem a tanítóképzőintézeti tanításnak is; könnyen lehet belőle megszerezni és másokkal is közölni azt a tájékoztatást, amelyet *Meumann* nagy műve és szintén bő *Abriss-e* csak sok munka árán nyújt s amit *Binet* magyarra is lefordított könyve (Az iskolás gyermek lélektana) szintén megad. A lélektani kísérletezés eredményeinek más összefoglalásai (pl. *Gutberlet*, *Habrich*, *Ruttmann*, *Braunshausen*) mellett nemcsak rövidsége teszi Peters könyvecskéjét előnyössé, hanem az a körülmény is, hogy a szerző nemcsak maga kutató, hanem — amint látszik — eleven érzéssel tudja a nevelő számára a legfontosabbat kiválasztani s a kutatásra hajlandók számára a meg nem oldott kérdéseket világosan fogalmazni. Itt-ott bántja ugyan az olvasót az ilyen kis területen szembeszökő ismétlés, a szerkezetben érezhető némi egyenetlenség, de ez a könyv használhatóságát nem zavarja.

i. s.

Helga Eng: Abstrakte Begriffe im Sprechen und Denken des Kindes. Beihefte zur Zeitschrift für angewandte Psychologie und psychologische Sammelforschung. Heft 8. 1914.

Kevés figyelemben részesült eddig az absztrakt fogalmak jelentősége a gyermek gondolkozásában. Ziehen, Rusk és Wreschner a reprodukció folyamatának vizsgálata, Meumann és Winteler a gyermeki intelligencia és tehetség tanulmányozása alkalmával felhasználtak ugyan ingerszó gyanánt absztrakt fogalmakat, de nem mentek bele annak kutatásába, hogy egy absztrakt tartalmú szónak milyen hatása lehet a gondolatfűzés további folytatására. Nem feleltek arra a deskriptív pszichológiai kérdésre sem, hogy egy ilyen szó által felidézett tudattartalom milyen jellegű.

Eng feladataul tűzte ki az absztrakt fogalmak jelentőségének vizsgálatát a gyermek beszédében és gondolkozásában. Eng azok álláspontját fogadja el, kik a gyermekek első fogalmait kezdetlegesnek tartják, mint Ament, Stern és Meumann, szemben Lindnerrel és Preyerrel, kik szerint a gyermekek, még mielőtt beszélni tudnának, logikai fogalmakat alkotnak; viszont a fogalomalkotás folyamatánál nem tesz különbséget a szerző felnőtt és gyermek közt. Szerinte a fogalomalkotás első fázisában a dolog és az annak megfelelő szó között szoros kapcsolat létesül; ha ez a kapcsolat az eredeti dologon kívül más hasonlókkal gyakran ismétlődik, a szó tárgyhoz kötöttsége megszűnik, a fogalom megalakul és a vele kapcsolódott tárgyak nélkül is elgondolhatóvá lesz. A fogalom általános jellegének genesisét pedig másokkal egyetértőleg úgy gondolja el, hogy az asszociatív csoportból a közös résztartalmak kiválnak és egy új tudattartalommal alakulnak. Úgy a felnőtt, mint a gyermek fogalomképzésének ez az útja. Mindezeket előrebocsájtva tér a szerző tulajdonképeni tárgyára. Eng kísérleteit 11—14 éves gyermekekkel végezte. Megállapította mindenekelőtt, hogy e korban a gyermekek még csak kis részét értik a nyelvben használatos absztrakt szavaknak. Azt a kérdést, hogy milyen irányba terelik a gondolkozást az absztrakt tartalmú szavak, felosztotta három részre. Megállapította először a reakcióidőt, vizsgálta továbbá az absztrakt fogalmak által felidézett tudattartalmak jellegét s végül az absztrakt fogalmat tartalmazó inger-szó és a reprodukált tudattartalom közti viszonyt. A reakció idejére vonatkozólag Eng ugyanolyan eredményekhez jutott, mint előtte Ziehen, Watt és Trautscholdt, ugyanis, hogy az absztraktum még egyszer annyi idő alatt idéz fel egy másik tudattartalmat, mint egy konkrétum; továbbá, hogy a leghosszabb a reakcióidő akkor, ha absztraktum absztraktumot reprodukál. A reprodukált tudattartalmak jellegének vizsgálatával is csak kevés újjal járult Ziehen eredményeihez. Megállapítja, hogy magasabb értelmi fokra vallanak az oly fajta reprodukciók, melyeknél absztraktum absztraktumot vagy vele szoros összefüggésben levő konkrétumot idéz fel. Az ilyenfajta reprodukciók száma a korról nő. Kis gyermekekben ezzel szemben leginkább oly reprodukciók lépnek fel, melyek az adott ingerszó szinonimái vagy származtatott alakjai. Az utolsó kérdésre Eng a leghelyesebb feleletet úgy véli megadni, ha vizsgálja a reprodukció feltételeit. A reprodukció feltétele különböző asszociatív kapcsolaton kívül perszeveráció is lehet. A perszeverációra mint reprodukció feltételére vonatkozólag Eng eredménye nem elégíthet ki bennünket, amennyiben azt találta, hogy perszeveráció tehetőséges gyermekekben gyakrabban fordul elő, mint tehetőségtelenekben. Mindaddig ennek ellenkezőjét vették észre. Eng eredményének helyességét avval iga-

zolja, hogy a perszeveráció gazdagabb fogalomkészletre vall, amennyiben az ingerszó igen változatos reprodukciót idéz elő.

Végül röviden ismerteteti Berkeley, Bühler, Dürr és Külpe abstrakcióira vonatkozó elméleteit.

Kéri Hedvig.

De klassieke oudheid in het gymnasiaal onderwijs. Rapport in opdracht van het genootschap van leeraren aan Nederlandsche gymnasiën samengesteld door *J. W. Bierma, H. Bolkestein, E. H. Renkema, J. van IJzeren.* (A klasszikus ókor a gymnáziumi tanításban. Jelentés: a németalföldi gimn. tanárok egyesületének megbízásából összeállították —). Leiden, Sijthoff, 1916, n 8°, VIII+205 l. Ára 5.30 M.

Négy évig tartó alapos előkészítő munka után jelent meg a németalföldi gimn. tanárok egyesületének fentírt kiadványa. Bármily lényeges is a különbség a magyar és hollandus gimnázium szervezete közt, ez a kiadvány mind fejtegetéseiben, mind végső következtetéseiben annyi értékes gondolatot hoz, hogy nem szabad és nem is lehet mellette szótlanul elmennünk. Nem főképp nekünk, magyar tanároknak, akik homályos sejtelmekkel és titkos aggodással várjuk a középiskolai reform beköszöntét, — ahelyett, hogy felhasználva a szervezeteinkben rejlő erkölcsi erőt s a tanulásból és tapasztalásból sarjadó javítani- és alkotni-vágyásunkat, már régen céltudatos és szervezett munkát kezdtünk volna az egész vonalon a reformok ügyében, úgy, mint azt a matematikusok tették. De mindennek nem most, post festa kellene kezdődnie, hanem már évtizedek óta munkában kellene lennie s a reformok anyagát külön erre a célra szerkesztett folyóiratban kellett volna összegyűjteni. Mi ehelyett csak panaszkodni tudunk, hogy nem kérdeznek meg a reform felől éppen minket, a legilletékesebb tényezőt, de a szervezett rendszeres munkára még mindig nem határoztuk el magunkat. Ez a meggondolás és a hollandus tanárok előttünk fekvő pompás kiadványa legyen a memento arra, hogy immár ránk nézve is elérkezett az idevágó rendszeres, céltudatos és energikus munka ideje. Ha a középiskolai reform most a tanárság nagyarányú részvétele nélkül alkottatik is meg, a néhány évtized múlva elkövetkező új reform — ha a tanárság most komolyan munkához lát — az ő megkérdése és döntő irányítása nélkül nem léphet életbe. És itt a M. Pädagogiai Társaságra vár a vezető szerep.

Említettem, hogy az itt ismertetett hollandus kiadvány részletmunka: a klasszikus ókor gimn. tanítására vonatkozó reformjavaslatokkal foglalkozik és pedig lényegesen nagyobb terjedelemben, mint bármely nemzetbeli elődje. Ezt ugyan a hollandus gimnázium sajátos jellege hozza magával, mert ebben pl. három osztályban (I., IV., V.)